

UPPSALA
UNIVERSITET

METODER I PROCESSRÄTTEN

HENRIK BELLANDER OCH MAGNUS GULLIKSSON
TERMINSKURS 4, VT 2024

Disposition

Del 1 – Processrättsliga diskussionsklubben, med tre inbjudna gäster

Del 2 – Perspektiv på perspektiven

1. Varför metod?
2. Olika metoder – olika svar?

UPPSALA
UNIVERSITET

PROCESSRÄTTSLIGA DISKUSSIONSKLUBBEN

Med tre inbjudna gäster...

Disposition

Del 1 – Processrättsliga diskussionsklubben, med tre inbjudna gäster

Del 2 – Perspektiv på perspektiven

1. Varför metod?
2. Olika metoder – olika svar?

Dagens problem:

Vad är processrättslig metod?

Frågor till gästerna:

1. *Hur ska vi tänka* när vi löser processuella problem?
2. Vilka är *skälen bakom* ert sätt att lösa problemen?
3. Hur ser ni på processens *samhällsroll*?
4. Vilka är *fördelarna och nackdelarna* med ert sätt att lösa problemen?
5. Var kan man se *exempel* på ert synsätt?
6. *Förklara* ert synsätt med hjälp av en bild

Gäst nr 1: Den klassiska rättsdogmatikern

Lektor Hektor Sektor
Stockholms universitet

Den klassiska rättsdogmatikern

1. Hur ska vi tänka när vi löser processuella problem?

- Använd *rättskällorna*: lagtext, förarbeten, HD-avgöranden och processrättslig doktrin
- *Tolkning* för att utröna *gällande rätt*
- Utgå från språklig tolkning och *koherent* begreppsanvändning
- Om något är oklart:
 1. Rättskällehierarkin
 2. Eftersträva koherens i rättssystemet
 3. Sök efter allmänna principer och läror
 4. Konstruera en regel utifrån befintliga källor

Den klassiska rättsdogmatikern

2. Skälen bakom sättet att lösa problem?

- Medborgarna har överlämnat en del av sin frihet till staten (*samhällskontraktet*)
- Rättssystemets maktutövning legitimeras av förankringen i *det allmänna rättsmedvetandet*
- Detta konkretiseras främst i lagtexten, som har legitimitet = lagstiftarens vilja
- Domstolarna ska inte själva agera lagstiftare utan ska *tillämpa* lagen

Den klassiska rättsdogmatikern

3. Synen på processens samhällsroll?

- Domstolarna ska uppnå *materiellt riktiga avgöranden*, "rätt ska vara rätt"
- Så långt som möjligt utreda *sanningen*
- Domstolarna ska bereda *rättsskydd* för den part som fått sina civilrättsliga rättigheter kränkta och upprätthålla krav på *legalitet* och *rättsstatsprinciper* i straffprocessen

Den klassiska rättsdogmatikern

4. Synsättets fördelar?

- Skapar förutsebarhet för parterna
- Lagstiftarens vilja genomförs
- Lika fall behandlas lika
- Inget godtycke för domstolarna

...och nackdelar?

- Lösningarna kan bli orimliga – men det är en rättspolitisk fråga för lagstiftaren

Den klassiska rättsdogmatikern

5. Förankring i andra källor?

- RB:s förarbeten
- Doktrin: Finns i civilrätten (Kleineman i Juridisk metodlära) och i processrätten (jfr t.ex. Heuman)

Den klassiska rättsdogmatikern

6. Förklara med en bild...

hydrogen 1 H 1.0079																	helium 2 He 4.0026				
lithium 3 Li 6.941	beryllium 4 Be 9.0122															boron 5 B 10.811	carbon 6 C 12.011	nitrogen 7 N 14.007	oxygen 8 O 15.999	fluorine 9 F 18.998	neon 10 Ne 20.180
sodium 11 Na 22.990	magnesium 12 Mg 24.305															aluminium 13 Al 26.982	silicon 14 Si 28.086	phosphorus 15 P 30.974	sulfur 16 S 32.065	chlorine 17 Cl 35.453	argon 18 Ar 39.948
potassium 19 K 39.098	calcium 20 Ca 40.078	scandium 21 Sc 44.956	titanium 22 Ti 47.867	vanadium 23 V 50.942	chromium 24 Cr 51.996	manganese 25 Mn 54.938	iron 26 Fe 55.845	cobalt 27 Co 58.933	nickel 28 Ni 58.693	copper 29 Cu 63.546	zinc 30 Zn 65.39	gallium 31 Ga 69.723	germanium 32 Ge 72.61	arsenic 33 As 74.922	selenium 34 Se 78.96	bromine 35 Br 79.904	krypton 36 Kr 83.80				
rubidium 37 Rb 85.468	strontium 38 Sr 87.62	yttrium 39 Y 88.906	zirconium 40 Zr 91.224	niobium 41 Nb 92.906	molybdenum 42 Mo 95.94	technetium 43 Tc [98]	ruthenium 44 Ru 101.07	rhodium 45 Rh 102.91	palladium 46 Pd 106.42	silver 47 Ag 107.87	cadmium 48 Cd 112.41	indium 49 In 114.82	tin 50 Sn 118.71	antimony 51 Sb 121.76	tellurium 52 Te 127.60	iodine 53 I 126.90	xenon 54 Xe 131.29				
caesium 55 Cs 132.91	barium 56 Ba 137.33	57-70 ✱		lutetium 71 Lu 174.97	hafnium 72 Hf 178.49	tantalum 73 Ta 180.95	tungsten 74 W 183.84	rhenium 75 Re 186.21	osmium 76 Os 190.23	iridium 77 Ir 192.22	platinum 78 Pt 195.08	gold 79 Au 196.97	mercury 80 Hg 200.59	thallium 81 Tl 204.38	lead 82 Pb 207.2	bismuth 83 Bi 208.98	polonium 84 Po [209]	astatine 85 At [210]	radon 86 Rn [222]		
francium 87 Fr [223]	radium 88 Ra [226]	89-102 ✱ ✱		lawrencium 103 Lr [262]	rutherfordium 104 Rf [261]	dundubium 105 Db [262]	seaborgium 106 Sg [266]	bohrium 107 Bh [264]	hassium 108 Hs [269]	meitnerium 109 Mt [268]	unnilium 110 Uun [271]	ununium 111 Uuu [272]	unbibium 112 Uub [277]	unquadrium 114 Uuq [289]							

* Lanthanide series

** Actinide series

lanthanum 57 La 138.91	cerium 58 Ce 140.12	praseodymium 59 Pr 140.91	neodymium 60 Nd 144.24	promethium 61 Pm [145]	samarium 62 Sm 150.36	europium 63 Eu 151.96	gadolinium 64 Gd 157.25	terbium 65 Tb 158.93	dysprosium 66 Dy 162.50	holmium 67 Ho 164.93	erbium 68 Er 167.26	thulium 69 Tm 168.93	ytterbium 70 Yb 173.04
actinium 89 Ac [227]	thorium 90 Th 232.04	protactinium 91 Pa 231.04	uranium 92 U 238.03	neptunium 93 Np [237]	plutonium 94 Pu [244]	americium 95 Am [243]	curium 96 Cm [247]	berkelium 97 Bk [247]	californium 98 Cf [251]	einsteinium 99 Es [252]	fermium 100 Fm [257]	mendelevium 101 Md [258]	nobelium 102 No [259]

Gäst nr 2: Rättsrealisten

PO Ekeblad

Doktorand i Uppsala

Forskningsprojektet MEGA

Gäst nr 2: Rättsrealisten

PO Ekeblad

Doktorand i Uppsala

Forskningsprojektet MEGA

- Mellandomstema och
- Erkännande vid
- Grupptalan samt
- ADR (Alternative Dispute Resolution)

MEGA Dr.

Rättsrealisten

Kritik mot det klassiska perspektivet?

- Realism – utgå från verkligheten, det *reella* och inte fiktioner.
- Skydd av rättigheter? De finns ju inte...
- Rätten består av normer (börat) – dessa utgör inte fakta (varat) som kan hittas i rättskällorna.
- Lagstiftaren kan omöjligen reglera allt på detaljnivå. Och vad är "lagstiftarens vilja"? Vem är lagstiftaren? Fiktioner även de.
- RB:s förarbeten (rättskälla) – i stora delar från tidigt 1900-tal.

Rättsrealisten

1. Hur ska vi tänka för att lösa processuella problem?

- Gällande rätt finns bara i rättstillämpningens konsekvenser:
Låt rättstillämpningen styras av lagstadgandenas *ändamål* →
Konstruera dessa ändamål genom att titta på *konsekvenserna* av
tillämpningen i klara fall.
- Om något är oklart:
 - Rätten *måste* vara oklar – juridikens funktion och språkets vaghet.
 - Ändamålsenlig tillämpning: Hur uppfylls stadgandets ändamål genom tillämpningsalternativ 1, 2, 3, osv.?
 - Ta hjälp av ekonomi, psykologi, sociologi.

Rättsrealisten

2. Skälen bakom sättet att lösa problem?

- Transparens beträffande vad som är fakta (verkligheten) och vad som ytterst är uttryck för en bedömning/värdering (rätten).
- Processens viktigaste funktion: Handlingsdirigering.
- Ingen strikt uppdelning i materiell och "formell" rätt: Processen och processrätten betraktas som en förlängning av den materiella rätten.
- Domaren måste ta ansvar för sin rättstillämpning och kan inte gömma sig bakom "lagstiftarens vilja".

Rättsrealisten

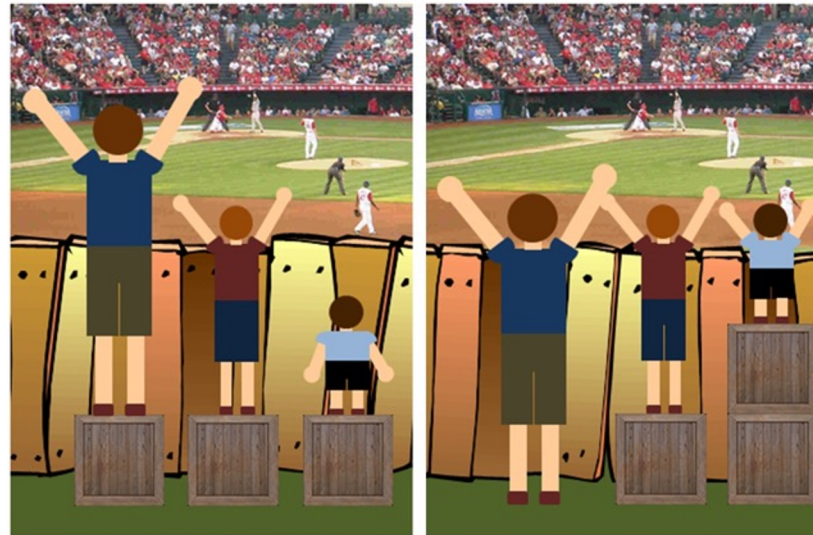
3. Synen på processens samhällsroll?

- Den materiella rättens genomslag (i allmänhet) istället för ett materiellt riktigt avgörande (det senare är omöjligt!).
- Reellt rättsskydd, inte teoretiskt: Rättstillämpning är inget glaspärlespel.
- Framåtblickande, funktionellt, handlingsdirigerande.

Rättsrealisten

4. Fördelar med synsättet?

- Ändamålsenlighet i rättstillämpningen till undvikande av formalism.
- Ex: Lika fall ska behandlas lika – men vad avses med likhet?

© Dr. prof. Craig Froehle. With permission.

Rättsrealisten

Fördelar (forts)?

- Normbundenhet som tar hänsyn till både rättsutvecklingen och rättens roll i samhället.

...och nackdelar?

- Förutsebarhet? Objektivt/subjektivt?
- Enskilda "offras på kreditlivets altare"...

Rättsrealisten

5. Förankring i andra källor?

- Doktrin: Per Olof Ekelöf, Karl Olivecrona, Lars Welamson, Per Henrik Lindblom, Torleif Bylund.
- Vissa av HD:s äldre prejudikat, särskilt i processuella frågor.
- EUD:s tolkning av EU-rätten (teleologi).
- ED:s dynamiska tolkningar av EKMR (teleologi).

Rättsrealisten

6. Förklara med en bild...

Gäst nr 3: Konfliktlösaren

Jur.dr Krister van der Tviist

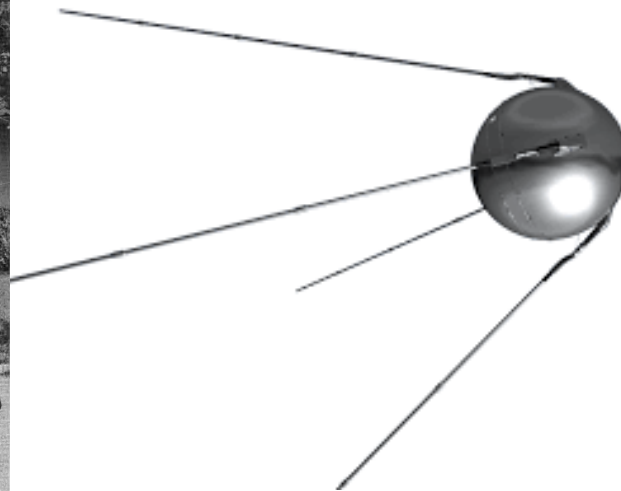
Advokat och delägare

Advokatfirman Facturere

Konfliktlösaren

Kritik mot det rättsrealistiska perspektivet?

- Året var 1957...
- Det är farligt att glömma bort parterna. Processen har ingen självstart...
- Tag av den ideologiska överrocken!

Konfliktlösaren

1. Hur tänker du när du löser processuella problem?

- Delar Hektor Sektors uppfattning till stora delar ("black letter law")
- Uppnå genomslag för *parternas intressen* i de enskilda fallen
- Sträva efter en *effektiv handläggning*.
- Om något är oklart:
 - Använd olika metoder för att avväga olika motstående intressen mot varandra (processekonomi, effektivitet, rättssäkerhet etc)

Konfliktlösaren

2. Skälen bakom sättet att lösa problem?

- Processen styr parterna, men ändamålen i den materiella rätten bör inte påverka också processrätten.
- Istället är parternas intressen och omständigheter utgångspunkten.
- Individuella rättigheter "finns" visst och skyddas genom "due process"

Konfliktlösaren

3. Synen på processens samhällsroll?

- Funktionsfrågan är så komplex att den blir oanvändbar.
- Skilj på straff- och civilprocess och på rättskipning och alternativ till rättsskipningen
- I tvistemål är konfliktlösningen mellan parterna det primära
- I brottmål är sanningssökande i fällande domar och "restorative justice" viktigt, t.ex. målsägandens roll

Konfliktlösaren

4. Synsättets fördelar?

- Om parterna blir nöjda använder de domstolarna
- Konflikterna mellan parterna får långsiktiga lösningar – *rättsfrid*
- Varje fall får sin individuella lösning

... och nackdelar?

Risk för att alla svar "beror på". Svårt att hitta en fast punkt.

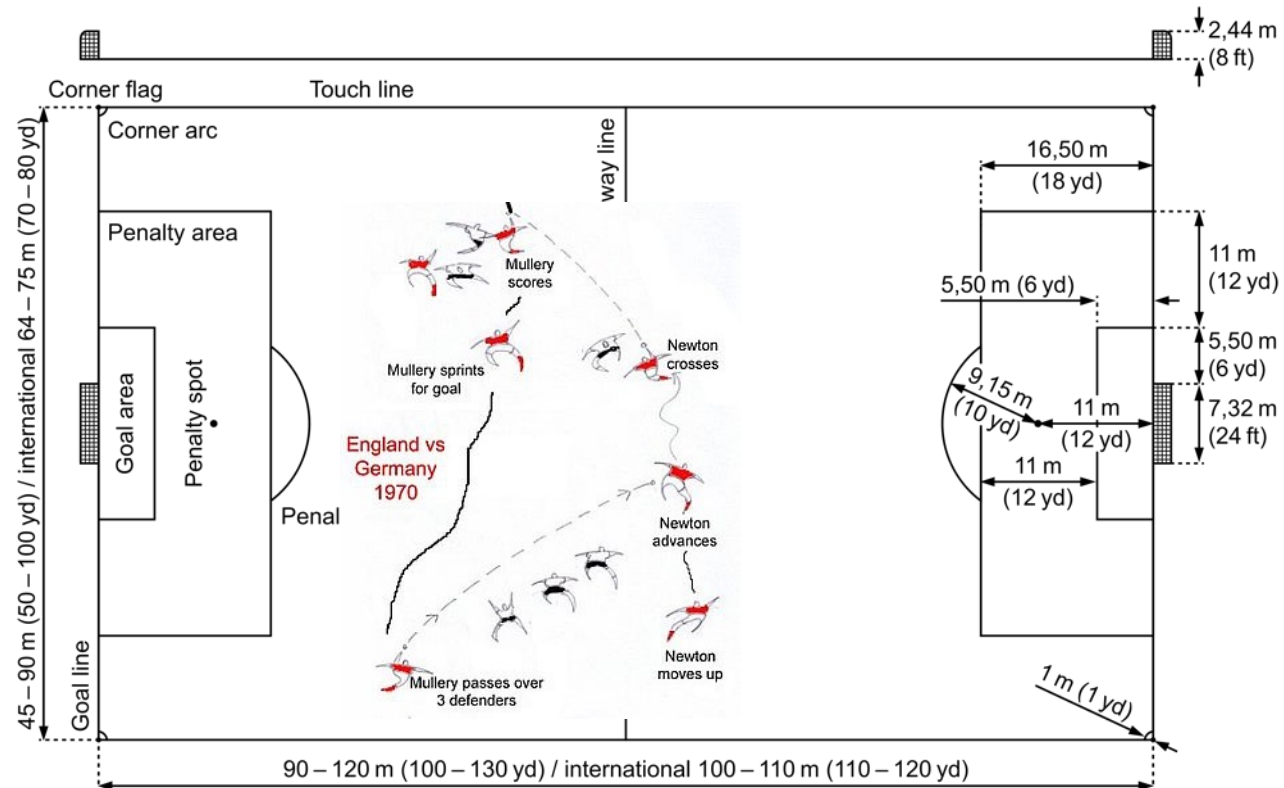
Konfliktlösaren

5. Förankring i andra källor?

- EU-rätten och EKMR, reglerar *individuella* rättigheter
- Brottsofferrollen i lag om målsägandebiträde
- Lagstiftning om förlikning, medling och skiljeförfaranden
- Doktrin: Bengt Lindell, Eric M Runesson m.fl.

Konfliktlösaren

6. Förklara med en bild...

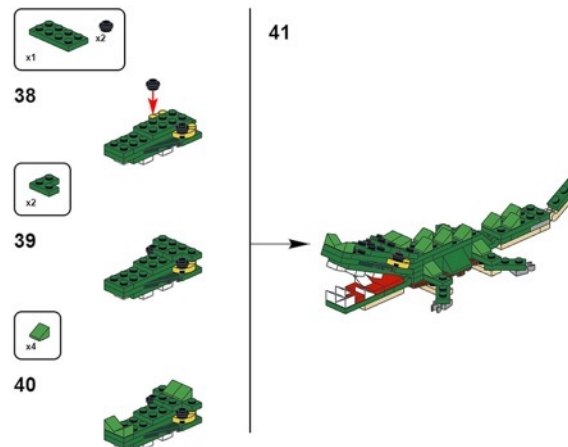
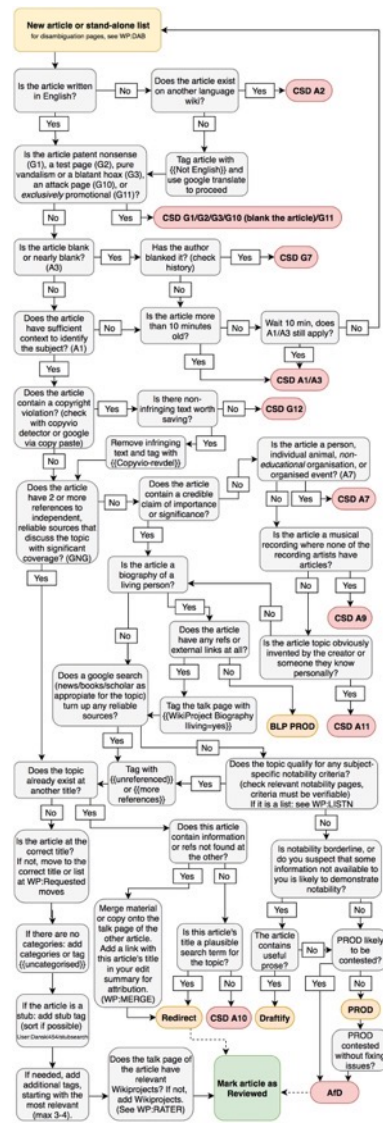
Del 2

Perspektiv på perspektiven

Disposition

- Vad är metod?
- Olika metoder – olika svar?

Vad är metod (I)?

Vad är metod (II)?

Från grekiska methodos (μέθοδος) – ”följande av en väg”

Vad är metod (III)?

- Metoden kan beskriva ramen inom vilken rätten tillåts att gestaltas – rätten som spel.

Olika metoder – olika svar?

1. Klassisk rättsdogmatik

Målsättning: Att uppnå en förutsebar tillämpning där alla lika fall behandlas lika

1. Klassisk rättsdogmatik

1. Språklig tolkning

- Svensk ordbok: "Intagande av mat eller dryck, ngt formellt, äv. konkret (serverad) mat och dryck"
- AlkoholL: "*förtäring*, förvaring och försäljning"
- F om farligt avfall: "inandning, *förtäring* och upptag genom huden"
- BrB: "För ringa bedrägeri döms [...] den som tillgodogör sig *förtäring*"

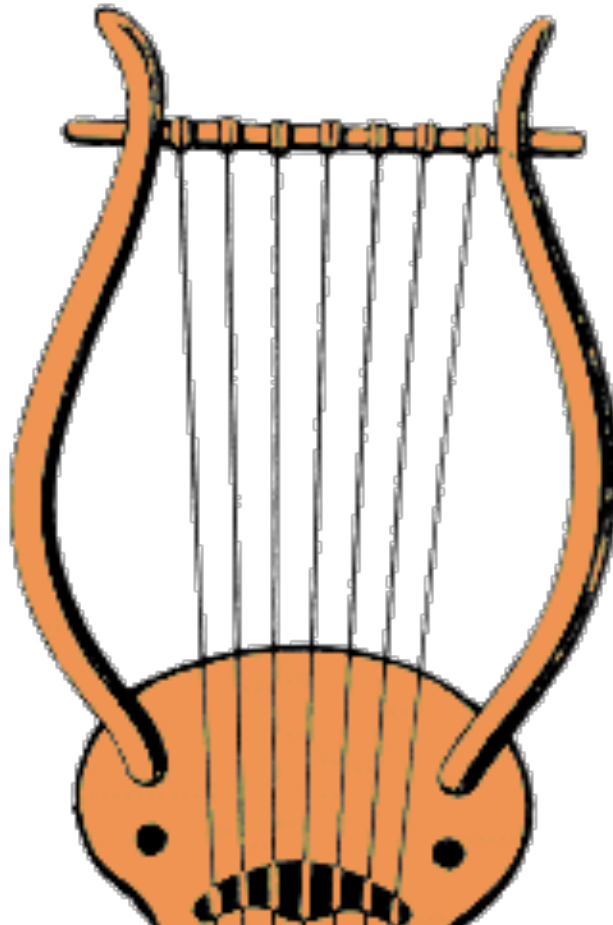
1. Klassisk rättsdogmatik

2. Tillgängliga rättskällor, ordnade enligt hierarkin bakom regeln:

- Protokoll när regeln beslutades?
- Avgöranden av rektor?
- (Faktisk tillämpning av andra lärare = inte detsamma som "gällande rätt")

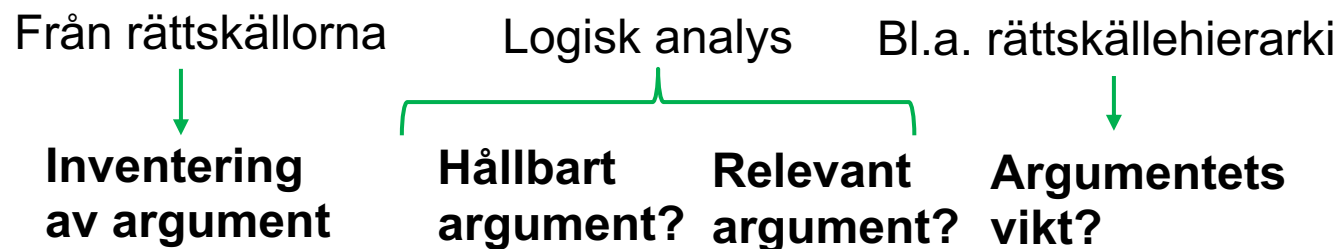
1. Klassisk rättsdogmatik

Heumans "lyra":

1. Klassisk rättsdogmatik

Heumans "lyra":

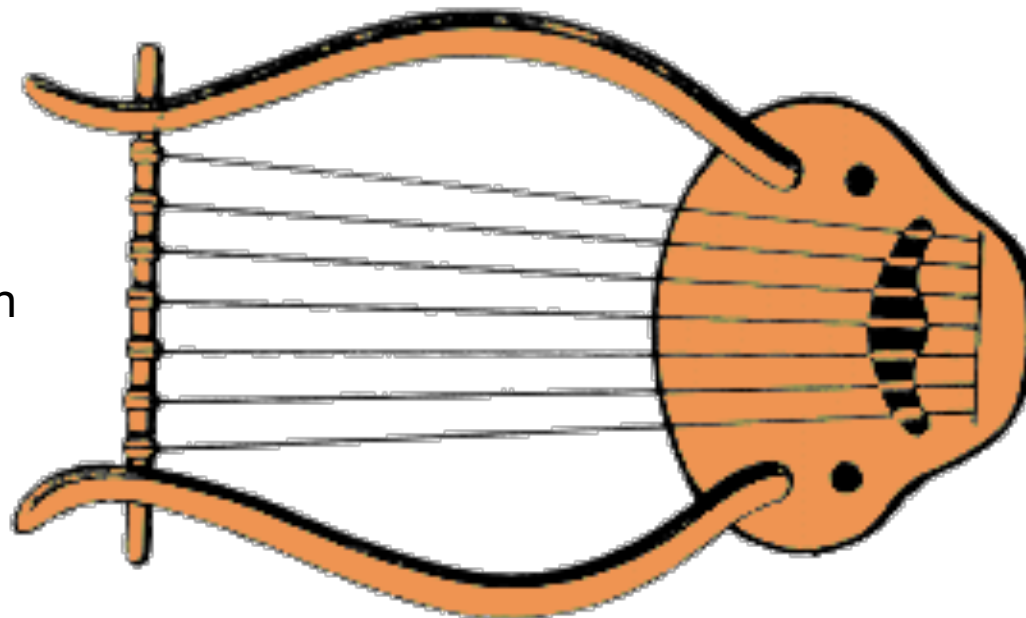

A. Språklig
tolkning

B. Ändamål
enl. förarbeten

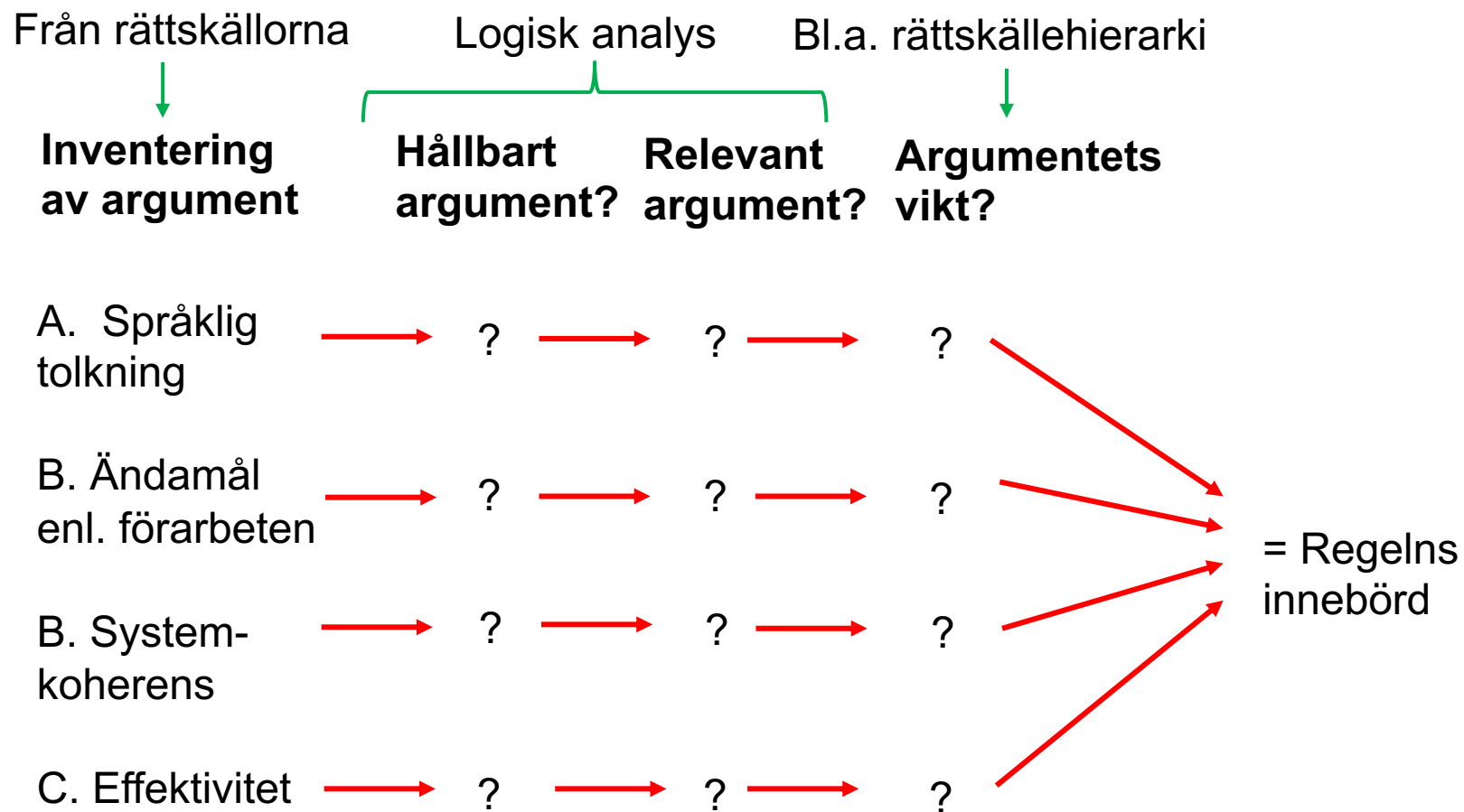
B. System-
koherens

C. Effektivitet

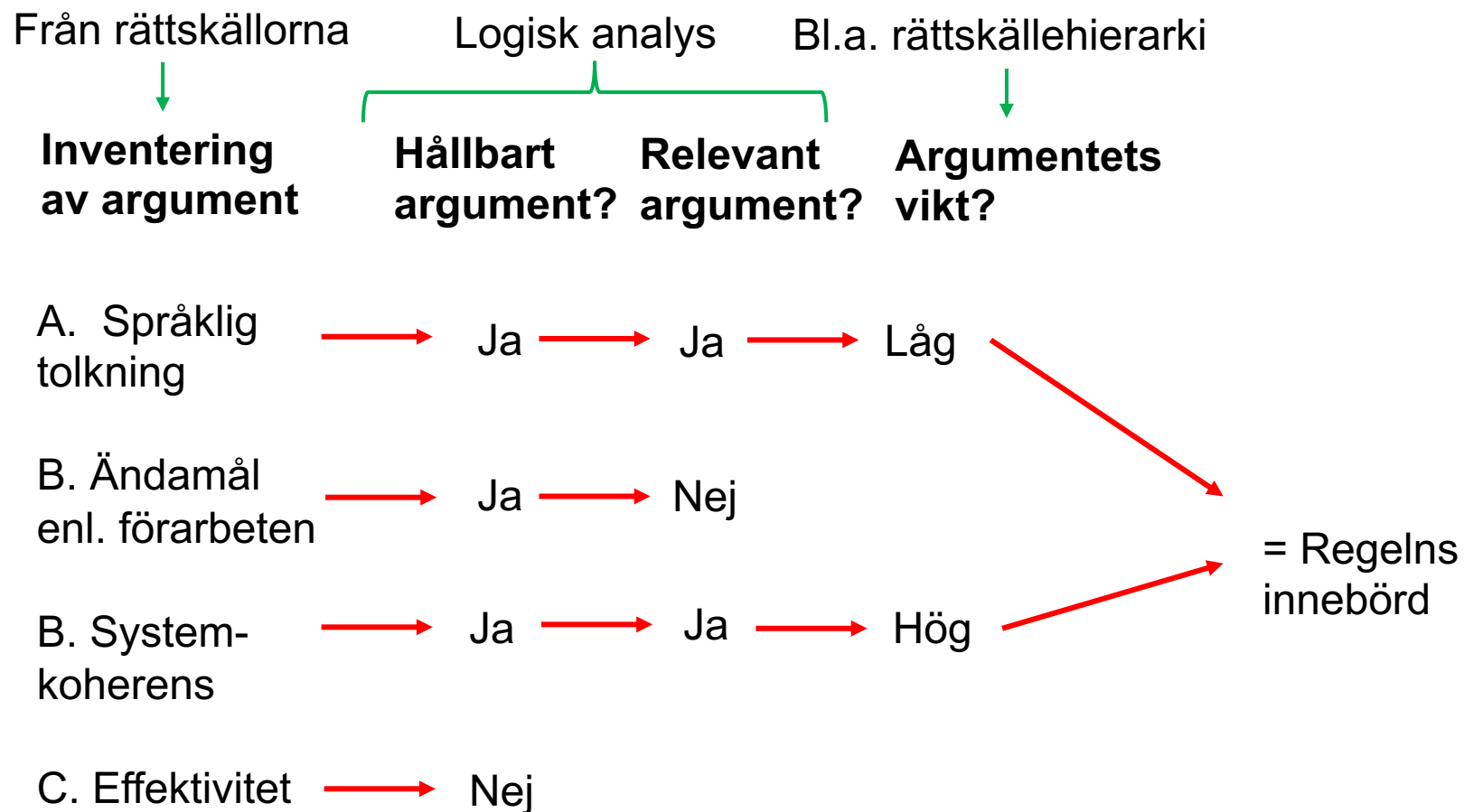
1. Klassisk rättsdogmatik

Heumans "lyra":

1. Klassisk rättsdogmatik

Heumans "lyra":

1. Klassisk rättsdogmatik

- **Bevisbörda i tvistemål:**
 - Käranden ska bevisa allt i målet?
 - Den part som påstår något ska bevisa sitt påstående?
 - Nej, men genom att systematisera praxis hitta den *styrande* bevisbördeprincipen att tillämpa (se Heuman i Rättegång IV)

2. Partsorienterad konfliktlösning

Målsättning: Att hitta en lösning som är bra mellan parterna i det enskilda fallet och uppnå ömsesidig förståelse för att undvika framtida konflikter

2. Partsorienterad konfliktlösning

1. Träffas för att uppnå en effektiv kommunikation mellan parterna
 - Skapa förståelse för olika intressen
 - Kan man enas om en definition och en lösning?

2. Partsorienterad konfliktlösning

Hur värderar parterna intressena? Går det att hitta en kompromiss?

Benrik Hellanders intressen

Har fördel av att inta energi vid viss tid

Önskar inte anpassa sina måltider till föreläsningstiderna

Vill inte gå ut från en föreläsning för att inta energi

UU:s intressen

Önskar undvika fläckar och nedskräpning

Kan inte anpassa föreläsningar till när studenter önskar inta mat eller dryck

Vill inte att studenterna ska gå ut och in under föreläsningar

2. Partsorienterad konfliktlösning

2. Om parterna inte kommer överens – finns redan en intresseavvägning i regeln?

- Nej, en allmänt hållen regel för att täcka många tänkbara fall.

2. Partsorienterad konfliktlösning

3. Gör en avvägning av de intressen som kan finnas i det enskilda fallet, men enligt förutsebara kriterier

- Transparent avvägningsmetod
- Ekonomiska kriterier?
- Logiska kriterier?
- Effektivitetshänsyn?

2. Partsorienterad konfliktlösning

Benrik Hellanders intressen

- 2 Har fördel av att inta energi vid viss tid
- 2 Önskar inte anpassa sina måltider till föreläsningstiderna
- 4 Vill inte gå ut från en föreläsning för att inta energi

TOT 8

UU:s intressen

- 6 Önskar undvika fläckar och nedskräpning
- 10 Kan inte anpassa föreläsningar till när studenter önskar inta mat eller dryck
- 6 Vill inte att studenterna ska gå ut och in under föreläsningar

TOT 22

2. Partsorienterad konfliktlösning

- **Bevisbördan i tvistemål:**

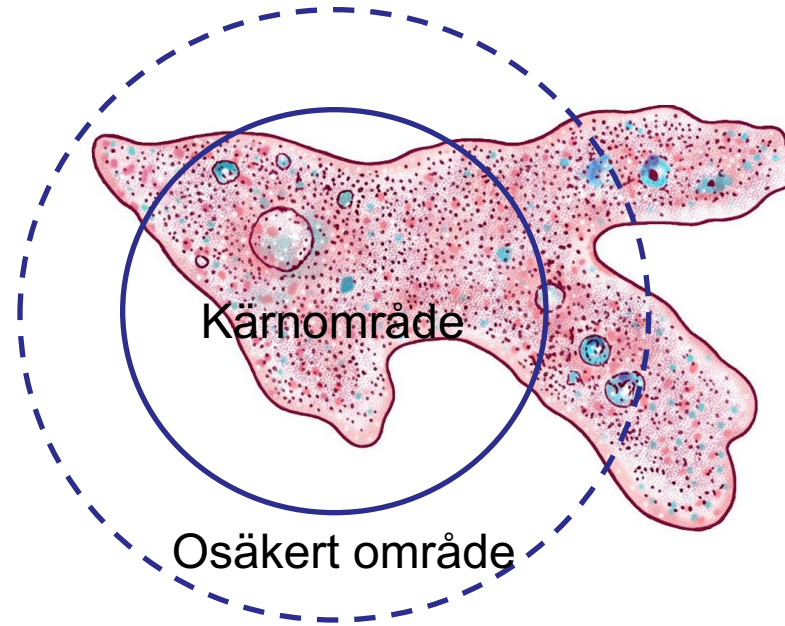
Den part som presterat lite starkare bevisning än motparten vinner (överviktsprincipen)

3. Teleologiska metoden

Målsättning: Att tillämpa regeln så att ändamålen bakom den får största möjliga genomslag i framtiden

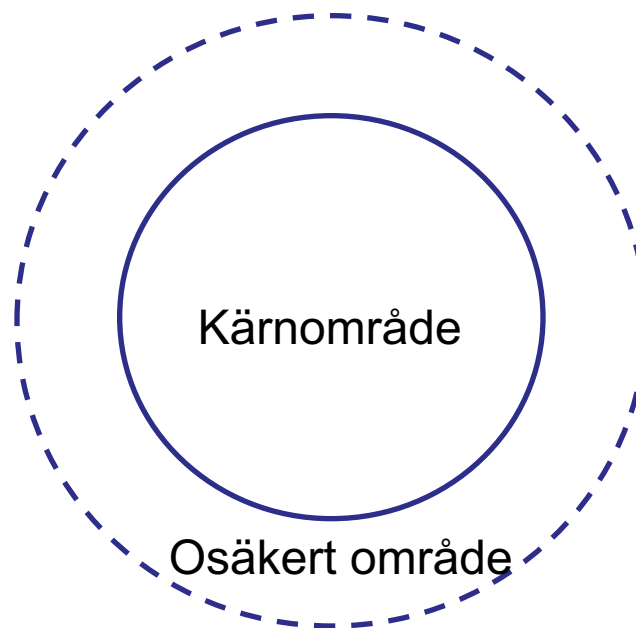
3. Teleologiska metoden

3. Teleologiska metoden

Materiell regel:

”All förtäring förbjuden!!!”

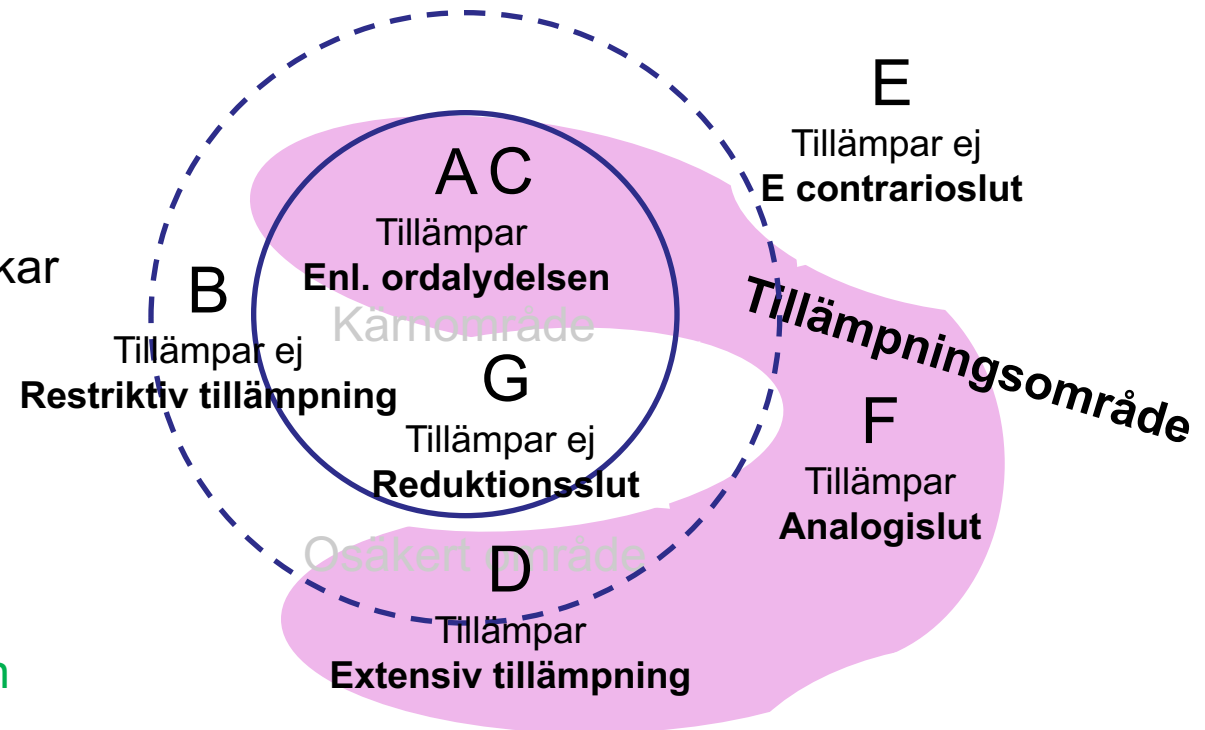
3. Teleologiska metoden

Materiell regel:

"All förtäring förbjuden!!!"

Regelns ändamål?

Minska nedskräpning och fläckar

Åberopade rättsfakta:

Studenten A äter smörgås på föreläsningen

Studenten B har en inplastad smörgås på bänken i föreläsningssalen

Studenten C dricker energidryck på föreläsningen

Studenten D tuggar tuggummi på föreläsningen

Läraren E biter på naglarna på föreläsningen

Studenten F sminkar sig på föreläsningen

Studenten G, som har diabetes, äter en smörgås på föreläsningen

3. Teleologiska metoden

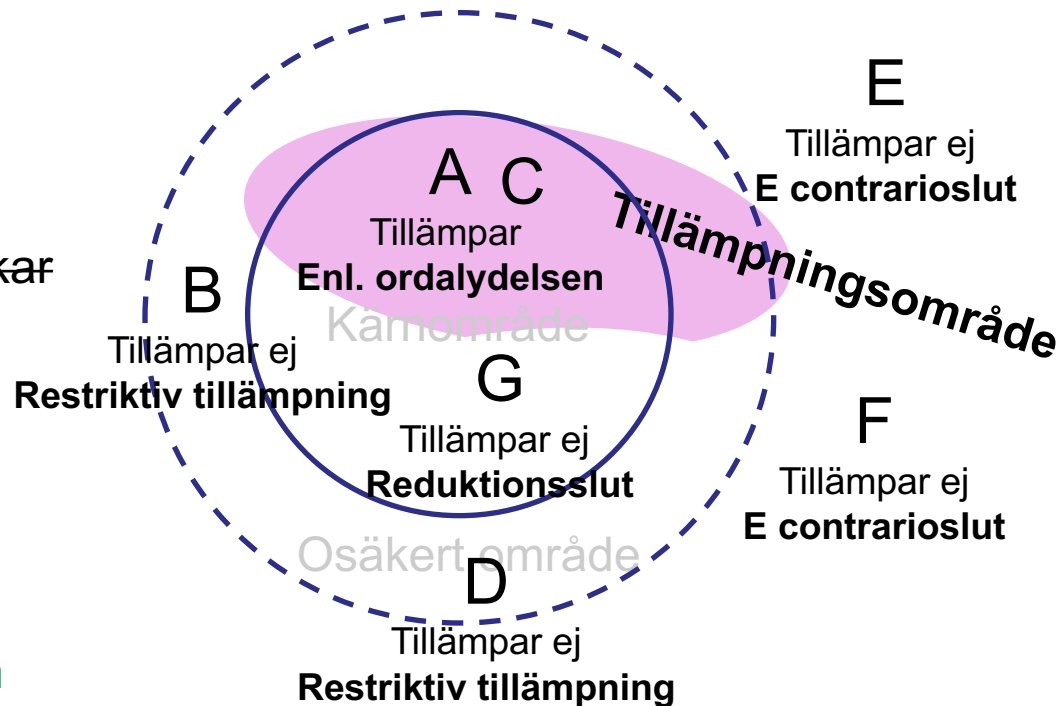
Materiell regel:

"All förtäring förbjuden!!!"

Regelns ändamål?

~~Minska nedskräpning och fläckar~~

Se till att studenter äter och dricker innan föreläsningarna.

Åberopade rättsfakta:

Studenten A äter smörgås på föreläsningen

Studenten B har en inplastad smörgås på bänken i föreläsningssalen

Studenten C dricker energidryck på föreläsningen

Studenten D tuggar tuggummi på föreläsningen

Läraren E biter på naglarna på föreläsningen

Studenten F sminkar sig på föreläsningen

Studenten G, som har diabetes, äter en smörgås på föreläsningen

3. Teleologiska metoden

- **Bevisbörda i tvistemål:**
 - Bevisbörderegeln funktion är att den materiella rättens ändamål ska få bästa möjliga genomslag i samhället.
 - Bevisbördan placeras i det enskilda fallet så att den tillämpliga materiella regeln får genomslag.

Olika metoder – olika svar?

Klassisk rättsdogmatik

Metod:

Traditionell rättsdogmatik
(begrepp, hierarkier).

Funktion:

Materiell riktighet och
sanning.
Bereda rättsskydd.

Legitimitet:

Genom förankring i
rättskällor, metod och
principer.

Fördel:

Förutsebarhet.

Rättsrealism

Metod:

Ändamålsstyrd
tillämpning (teleologisk).

Funktion:

Genomslaget för den
materiella rätten.
Handlingsdirigering

Legitimitet:

Domstolarna är också
rättsskapare i de
enskilda fallen.

Fördelar:

Domstolarna som ett
verktyg.

Konfliktlösning

Metod:

Intresseavvägningar.

Funktion:

Konfliktlösning.
Rättsfrid.

Legitimitet:

Genom att parterna blir
nöjda/lika missnöjda.

Fördelar:

Rimlighet och hänsyn
till omständigheterna i
de enskilda fallen.